

YAZILI İLETİŞİMDE DİL

Atilla GİRGIN*

La Langue Dans La Communication Écrite

Le langage simple, touche le lecteur d'une façon beaucoup plus profonde et beaucoup plus forte. Les mots simples sont beaucoup plus dense en émotion que les mots compliqués.

Aussi, les longues phrases rendent le texte confus. Elles ne sont pas simples. Il faut une bonne dose de concentration pour saisir toutes les données d'une longue phrase.

Mots clés: *Le langage simple, longue phras.*

Giriş

Belirli bir dile sahip insanlar, o dille konuşur, yazışır, anlaşılır. Ancak bu iletişimleri gerçekleştirirken, dil denilen sistemle önce-leri nasıl konuştuklarını, sonraları da nasıl yazıştıklarını pek düşünmezler. Çünkü her insan, doğduğu ve yaşadığı çevrede konuşmakta olan hazır bir dil bulur, o dille düşünür, düşüncelerini dile getirir, yazışır, özetle öteki kişilerle bu dil aracılığıyla anlaşır.

Başlangıçta basit bir iletişim aracı olan hareket, zamanla dans, mimik, jest gibi bedensel gösterilere dönüşmüştür. Bu arada çizgi, biçim ve renkler de, ilkel duvar resimlerinden başlayarak grafik, çizim, hatta heykel ve mimari yapıt biçimlerini almışlardır. Ses ise önce heceler halindeki bağırış, çağırış ve haykırışların sözcüklere dönüşmesiyle şarkı biçimini almış, böylece düşünce, duygu ve

istekleri ifade etme aracı olan, "dil" adı verilen bir sistem ortaya çıkmıştır.

Dildeki sözler yorumlama araçlarıdır. Adlar ise eşyanın oluş biçimlerinin ayırt edilmesine, birinin ötekinden ayrıklarını anlamaya ve anlatmaya yarar. Birçok durumlarda sözcüklerin anlamını, uzlaşma ve kullanış biçimi belirlerse de, bunların ortaya çıkışı kişiden kişiye değişir biçimde değil, "itibari" olmaktan çok "tabii"dir. Düşünce, dilden değil, dil düşünceden doğar. Eşyaya ad vermek için önce onu bilmek gerekir. (Çongur, 1999:27)

Kültürel Araç

İnsanın çevresini algılaması, belirli biçim ve içeriklerde simgelerle tanımlaması ve yarattığı sözcüklerden ya da simgelerden dizgeler meydana getirmesi, genel anlamda "dil" denilen kültürel aracı oluşturmuştur. Dil

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

kültürün bir parçasıdır. İnsan doğduğu anda edindiği ağlama ve çeşitli sesler çıkarma deneyimlerinden sonra, kültürün öteki öğeleriyle dilin kurallarını da öğrenmeye başlar. Çocuklukta kullanılan sözcüklerin, anlam ve fikirleri açısından söz konusu olan sınırlılık, zamanla ortadan kalkar ve dil gelişir. Bazen sözcüklerin, sözcük haznesine katıldıktan sonra anlam ve içeriği öğrenilir. Anlambilimcilerin ifadesiyle, dil olmaksızın düşünmek bile olanaksızdır.

Dil ve Toplum

Dil de, öteki simge sistemleri gibi, toplumun bir ürünüdür. Toplum içinde oluşur ve gelişir. Toplumsal simge sistemi olduğu için, dil, bir toplumun gelişmişlik düzeyini de yansıtır. Geri kalmış ülkelerde ya da dışa kapalı toplumlarda, dilin yapısı oldukça basit ve kullanılan sözcük sayısı sınırlıdır. Gelişmiş, dinamik bir ekonomiye sahip, geniş kültürel etkinlikleri olan, dışa açık toplumlarda ise dildeki sözcük sayısı fazla, dilin yapısı da karmaşıktır.

Dil geniş anlamda, "sözcükler ya da davranışlarla aktarılan simgesel tanımlamalar" olarak ele alınırsa, değişik çevrelerin ve yaşam biçimlerinin, bu simgelerin değişik yapılanmalarına yol açtıkları belirlenir. Her dil, kişiliğin yalnızca iletişim kurmakla kalmadığı, aynı zamanda gerçeği analiz ettiği, ilişkilerine dikkat ettiği ve bilinç evini yapılandırdığı formların ve kategorilerin, kültürel olarak değerlendirildiği öteki dil sistemlerinden farklı geniş bir model sistemdir. Her dil, varlığın sürekli yayılması ve akışıyla ilgili bu suni parçalanmayı farklı bir biçimde yerine getirir. (Bektaş, 1996:106)

"Dil"de Değişiklikler

İletişim sürecinin temelini, iletiyi üreten ve tüketen bireylerin üzerinde anlaştıkları ortak kavramların bulunması oluşturmaktadır.

İnsanlar, ortak dillerine dayanarak iletilerini aktarırlarken, toplumsal ve ekonomik yaşam biçimine ve çevre koşullarına uygun yöntem ve araçlar kullanmaktadırlar.

Örneğin popüler kültür, bir toplumda yaygın biçimde paylaşılan inançları, pratikleri ve nesnelere ifade ederken, daha siyasal anlatımıyla kitlelerin ya da bağımlı sınıfların kültürü olarak tanımlanır. Bu kültür, hem geleneklerde bulunan halk inançlarını, pratikleri ve nesnelere hem de moda olan popüler inançları, bunların yanı sıra siyasal ve ticari merkezlerden yayılan kitlesel inançları, pratikleri ve nesnelere içerir. Popüler kültür, kültürel değerleri, gelenekleri belli şifreler ve kodlarla aktarmaktadır. Popüler kültür günlük yaşamın kültürüdür, çok ucuza satın alınabilir ve temelinde de eğlence vardır. (Soygüder, 2003:17)

Dil iletişimin en temel aracıdır. İletişimde en önemli unsur olan dil düzgün olmayınca, söylenen şey, söylenmek istenen şey olmaz. Etkin bir iletişim için gerekli olan da düzgün kullanılan dildir. Bir metinde doğru ve anlaşılır bir dil kullanılmamışsa, iletişim sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilemez. (İnceoğlu, 1998:73)

Dil Engelleri

İletişim sürecinde, arzu edilen anlaşmanın sağlanamamasının en önemli nedenlerinden biri, "dil engelleri"dir. İçerik düzeyinde anlaşılama, kaynak ve hedefin aynı işaret potansiyeline ya da başka ifadeyle, farklı dil kodlama sistemlerine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca, içerik düzeyinde karşılıklı anlaşamama, çoğu zaman aynı dile ve kültüre sahip kişiler arasında da söz konusu olabilmektedir. İlişki düzeyinde karşılıklı anlaşamama ise amaçlanan dil eyleminin, ileti-

şimde bulunanlar tarafından yanlış ya da değişik yorumlanması sonucu meydana gelmektedir. (Gökçe, 1998:156)

Konuşma dilinden yola çıkıldığında, bu dili öğrenirken edinilen deneyim ve aşamalar gibi, haber dilinin de öğrenilen bir dil olduğunu ve benzer bir süreçten geçtiğini kabul etmek gerekir. John Hartley'in bu iki dile ilgili saptaması şudur:

"Baştan itibaren, dili yalnızca nesnelere adlandırmak için değil, daha da önemlisi öteki insanlara ve dışarıdaki dünyaya karşı nasıl davranacağımızı bulmak için kullanırız. Her birey, küçük yaşta öğrendiği davranış kalıplarını, yalnızca öğrenmekle kalmayıp bunları anlamlandırmakta ve diğer kavramlarla bağlantı kurmaktadır." (Yanıkaya, 1999: 11)

Sonuçta dil, içinde yaşanan toplumun normlarının ve kurallarının öğrenildiği, toplumsallaşma içinde sürekli kullanılan bir araçtır. Bütün bunlara bağlı olarak haberler de, pek çok öteki kurum gibi toplumsal ve kültürel bir kurumdur ve onların özelliklerini taşır.

Dil sistemi içinde, bir yan sistem olarak sözcüklerden ve görüntülerden oluşan haberler, karşımıza zaten var olan, bir "toplumsal kurum söylemi" olarak çıkmaktadır. Öyle ki, içinde bulunulan toplumun kurumları ve kuralları, haberlere de yansır ve birey herhangi bir özel çaba harcamadan, çoğu zaman da farkında olmadan, haberleri okumayı öğrenir.

Söylem

Bir metnin yorumlanması ile eylemin yorumlanması arasındaki benzerliği açıklamak üzere, "söylem" kavramı, "konuşmacı ya da yazarın dili kullanımında ortaya çıkan olay"

olarak tanımlanır. Yorumlama, yorum bilimsel bir döngü içinde, parça (tümce) ve bütün (metin) arasındaki bir hareket olarak kendini gösterir.

Her bir tümcenin anlamı, bütün metnin anlamına bağlıdır, aynı biçimde bütün metnin anlamı da, her bir tümcenin anlamına bağlıdır. Bütün metni okumaya başlamadan önce, her bir tümcenin anlaşılması için, bütünün yapısı ve anlamıyla ilgili bir başlangıç "varsayımı" olması gerekir.

Bu durum, okuyucunun ait olduğu kültürel gelenek tarafından biçimlenen, "anlamın önceden fark edilişi" olarak adlandırılır. Metin, tümceler bütünüünün yapılaşmış halidir ve yorumlamanın amacı da, bu yapıyı açıklamaktır. Her bir tümce, az çok bilinçli olarak, öteki tümcelerle ilişkisi içindeki önemine göre, yani önceden fark edilen bütüne uygunluğu uyarınca değerlendirilecektir. Aynı tümcenin, farklı yollarla metnin temel taşı olarak kabul edilen şu ya da bu tümceyle ilişkilendirilmesi her zaman mümkündür.

Bunun için de, bir metnin yorumlanması hiçbir zaman tam ve mükemmel değildir. Metin çeşitli okumalara ve çeşitli kurmalara açık olduğu için, çok seslilik özelliğine sahiptir. (Belsey-Chadwick, 1998:143)

Yazılı Kitle İletişim Araçlarında Dil

Yazılı kitle iletişim araçlarında dilin kullanımını, sözlü basına göre farklılık gösterir. Öncelikle yazılı kitle iletişim araçlarında kullanılan dilin, yazı dili olması gerekir. Bunun anlamı, iletilerin akranılmasında kullanılan tümce yapılarına, sözcüklere, dilbilgisi ve yazım kurallarına uymaya özen gösterilmesi gerektiğidir. Yazılı kitle iletişim araçlarında ayrıca, dilin, kullanılan aracın niteliğine, hedef kitlenin sosyo-ekonomik

özelliklerine göre seçilmesi de gerekmektedir. Bu aktarımda, dilbilgisi ve yazım kurallarının egemen olacakları kesindir.

Günlük yaşamla iç içe bir konumda bulunan basın, bireyler ve toplum üzerinde belli ölçüde izler bırakmakta, onları etkilemekte, hatta kimi zaman da yönlendirebilmektedir. Bu nedenle basının kullandığı dil, birey ve toplum üzerinde etkili olmakta, birçok doğru ya da yanlış kullanımın yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Böylece "Türkçe Kirliliği" diye de adlandırılan yanlış kullanımlar, toplum diline yerleştikçe, dildeki bozulma da yoğunlaşmaktadır.(Yapar, 1997:28)

Baskı Aracı Olarak Dil

Dil aynı zamanda, kullanılan baskı araçlarından biridir. Bazı düşünörlere göre, bir ülkenin yurttaşları, kitle iletişim araçları aracılığıyla, milliyetçilik, şovenizm, ahlakçılık gibi kavramlarla sürekli beslenerek, var olan üretim ilişkilerinin sürmesi sağlanır. Günümüzde, ideolojinin üzerinde oturduğu kültürel zemini sağlayan güç, kitle iletişim araçlarıdır.

"İletişim" derken, bir topluluğun, bu topluluğu oluşturan bireylerin ve bu bireyler arasındaki bir karşılıklılığın var olduğu, son derece karışık bir süreçten söz edilmektedir. İnsan beyninin sinirsel faaliyetleri: anlamı öğrenme, algılama ve tanımayla ilişkili psikolojik faaliyetler, ortak anlam ve kuralların paylaşılmasıyla ilgili kültürel faaliyetler, kimin ne zaman ve ne hakkında iletişim kuracağıyla ilgili toplumsal faaliyetler, insanlar arası iletişimin anlaşılmasında temel ilkeleri belirlemektedir. (Türkoğlu, 2003:25)

Anlaşılabilirliğin sağlanmasında dili kullanma çok önemlidir. Çünkü, insanoğlunun dili, yalnız onun konuşabilmesi, düşündüğünü başkalarına iletebilmesi demek değildir. Dil

dediğimiz düzen, insanın gözüdür, beynidir; düşüncesi, ruhudur. Ama insan beyninin, nasıl gizli yönleri bilinmeyen noktaları varsa, dilin de çözümlenemeyen, apaçık ortaya konulamayan birçok yönleri vardır. Özellikle işleyişi, ruhla mantıkla ilişkisi açısından... (Aksan, 1993:13)

Anlamış olmak ya da anlaşılmaq, iletişimin en sorunlu konularından biridir. Bunu gerçekleştirmek için, ortak dil, bilgi, değer, kavram, deneyim ve inançlara sahip bulunmak gerekir. Düşünür Bachelard'a göre, gerçek anlamın bir tek ölçütü bulunmaktadır: "Anlamış olmak, yeniden yapmayı bilmektir." (Timball-Duclaux, 1988:22)

Sonuç

Haber, farklı iletişim araçlarının ortak paydası ve hepsinde yer alan bir türdür; ve hala haber tüm medya türleri içinde özel bir konuma sahiptir. Haber dili ve söylemi, profesyonel ilkelere dayanması gereken tek metindir. Hiç kimse şaire "Sen böyle yazamazsın." diyemez. Roman yazmanın hiçbir katı uzlaşım sal kodu yoktur. Sinema metinlerinin kamera hareketleri, kurgu ve senaryo yazımını denetleyen etik değerler yoktur. Bu metinlerin denetimi, belli dönemsel uzlaşım lara dayansa bile. Oysa haber metinleri için, yazanın uyması gereken ilkeler belirlenmiştir ve bunlara uymama etik bir ihlal demektir. (İnal, 1996:23)

Çoğu kez haber yazmak, öncelikle varlıkların dış görünömlerini aşmayı, dolayısıyla iyi bir gözlemi, ciddi bir araştırmayı, verileri doğrulamayı, ayrıntıları bile belgelemeyi, çeşitli bağlantılar kurmayı, kapsamlı düşünmeyi, fikirleri öncelikler çerçevesinde düzene koymayı ve bunları düzgün bir biçimde ifade etmeyi gerektirir. (Martin-Lagardette, 2003:15)

Bu nedenlerle haber, gerçek içeriğinin yanı sıra "doğru, iyi ve mantıklı yazı" olmalıdır:

Doğru yazı, (içindeki düşünce yanlış da olsa) anlatmak istediğini dil kurallarına uygun olarak anlatan yazıdır. Doğru yazıda sözcükler, kavramları aşağı yukarı olarak değil, tam olarak karşılar, tümcenin öğeleri yerli yerinde bulunur. "Doğru" olmak, yazı dilinin ilk koşulu ve ilk basamağıdır.

İyi yazıda konu, bütün boyutlarıyla ele alınmış olmanın yanı sıra uzun, karışık, dolambaçlı tümceler yoktur. Söz yapısı o denli sağlam, anlatış öyle derli topludur ki, okuyanlar "Konu bundan daha iyi biçimde anlatılamaz." diye düşünürler. (Girgin, 2002: 90)

Mantıklı yazı, kolay okunan yazıdır. Kolay okunan yazı da, çok basit bir dilbilgisi yapısına sahiptir: özne, yüklem, tümleş. Bazı ozan ve yazarlar tarafından pek de çekici bulunmayan, ancak okunmak ve anlaşılmaq için en çok kullanılması gereken bu tür yazıda, mantık ve kusursuzluk vardır. (Oury, 2000: 41)

Bu türlerin yanı sıra bir de "güzel yazı" vardır. Güzel yazı, yazın ustalarının sanat ürünleridir. Bunlar doğru ve iyi olduktan başka, özgün buluşlar ve imgelerle süslüdür. Ancak özel yetenek gerektiren bu tür yazı, habercileri ilgilendirmemektedir. Haberci önce doğru yazmayı öğrenecek, ömrü boyunca da iyi yazacaktır. (Aksoy, 1995: 9)

Kaynakça

- DOĞAN, Aksan. **Türkçe'nin Gücü**. Bilgi Yayınevi. Ankara, 1993.
- AKSOY, Ömer Asım. **Dil Yanlışıları**. Beşinci Basım. Adam Yayınları. İstanbul, 1995.
- BEKTAŞ, Arsev. **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**. Bağlam Yayıncılık. İstanbul, 1996.
- BELSEY, Andrew ve CHADWICK Ruth. **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**. Çev. Nurçay Türkoğlu. Ayrıntı Yayınları. İstanbul, 1998.
- ÇONGUR, Rıdvan. **Güzel Söz Söyleme, Söz Sanatı**. TRT Yayınları. Ankara, 1999.
- GİRGİN, Atilla. **Haber yazmak**. DER Yayınları. İstanbul, 2002.
- GÖKÇE, Orhan. **İletişim Bilimine Giriş**. Turhan Kitabevi. Ankara, 1998.
- İNAL, Ayşe. **Haberi Okumak**. Timuçin Yayınları. Ankara, 1996.
- İNCEOĞLU, Yasemin. **Medya ve Toplum**. Der Yayınları. İstanbul, 1998.
- Martin-lagardette, Jean-Luc. **Le guide de l'écriture journalistique**. La Découverte. Paris, 2003.
- Oury, Pascaline. **Rédiger Pour Etre Lu**. De Boeck Université. Brüksel, 2000.
- SOYGÜDER, Şebnem. **Eyvah Paparazzi**. Om Yayınevi. İstanbul, 2003.
- Timball-Duclaux, Louis. **La Prises de Notes Efficace**. Editions Retz. Paris, 1988.
- TÜRKOĞLU, Nurçay. **Kitle iletişimi ve Kültür**. Naos Yayınları. İstanbul, 2003
- YANIKKAYA, Berrin. "Televizyon Habercisi Olarak Kadınlar". (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1999)
- YAPAR, Aslı. "Dil ve Basın". 4. Boyut. İ. Ü. İletişim Fakültesi Dergisi. Nisan 1997.

